

ПРАВО

УДК 341.221.2:[551.46:553

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСУРСІВ МІЖНАРОДНОГО РАЙОНУ МОРЬСЬКОГО ДНА ГОСПОДАРЮЮЧИМИ СУБ'ЕКТАМИ ДЕРЖАВ

ВАРЕС Костянтин Лембітович
аспірант кафедри міжнародного права,
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Стаття присвячена особливостям розробки ресурсів Міжнародного району морського дна господарюючими суб'єктами держав у співпраці з Міжнародним органом з морського дна. Це питання аналізується на теоретичному рівні, враховуючи обов'язки і зобов'язання держав, що поручаються за господарюючі суб'єкти.

Ключові слова: Міжнародний район морського дна, Підприємство, пошук, ресурси, держава-поручитель, Міжнародний орган з морського дна

Статтю 136 Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права (далі – Конвенція) передбачено, Район та його ресурси є спільною спадщиною людства. Під поняттям Район визначається дно морів та океанів і його надра поза межами національної юрисдикції.

Для організації та контролю всієї діяльності в Районі створено Міжнародний орган. В якості головних складових функціонує Асамблея, Рада і Секретаріат [1].

Пунктом 1 статті 137 Конвенції передбачено – жодна держава не може претендувати на суверенітет або суверенні права або здійснювати їх по відношенню до будь-якої частини Району або його ресурсів, та жодна держава, фізична або юридична особа не може привласнювати будь-яку їх частину.

Жодна держава, фізична або юридична особа не може претендувати на права на корисні копалини, що видобуваються в Районі, набувати або здійснювати їх не інакше як у відповідності з Частиною XI Конвенції [1].

Конвенцією засновано Підприємство – орган через який Міжнародний орган здійснює функції із діяльності в Районі, транспортування переробки та збуту корисних копалин, які видобуті в Районі [1].

Статтю 139 Конвенції закріплено, наступне: Держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати, щоб діяльність в Районі, що здійснюється державами-учасницями, державними підприємствами або фізичними чи юридичними особами, що мають національність держав-учасниць або знаходяться під ефективним контролем цих держав-учасниць або їх громадян, здійснювалася відповідно до цієї частини. Тобто Конвенцією прямо допускається такі суб'єкти діяльності в Районі:

1. Держава-учасниця;
2. Державне підприємство держави-учасниці;
3. Юридична особа, що має національність держави-учасниці;
4. Юридична особа, що знаходиться під ефективним контролем держави-учасниці;
5. Юридична особа, що знаходиться під ефективним контролем громадянина або громадян держави-учасниці;
6. Фізична особа, що має національність держави-учасниці;
7. Фізична особа, що знаходиться під ефективним контролем держави-учасниці;
8. Фізична особа, що знаходиться під ефективним контролем громадянина або громадян держави-учасниці;

Всі ці суб'єкти до моменту складення контракту умовно називаємо дослідник, відповідно до положень Правил пошуку і розвідки поліметалічних конкрецій в Районі (далі – Правила пошуку) [3].

Згідно з положеннями статті 153 «Система розвідки та розробки», передбачено: діяльність в районі здійснюється згідно з офіційним письмовим планом робіт, складеним згідно Додатку III до Конвенції і затвердженим Радою Міжнародного органу після його розгляду Юридичною і технічною комісією. Діяльність може здійснюватись 1) Підприємством, яке входить до складу Міжнародного органу та 2) в асоціації з Міжнародним органом державами-учасницями, або державними підприємствами, або у випадку, якщо держави-учасниці поручилися за них, фізичними або юридичними особами, які

мають громадянство держав-учасниць або знаходяться під ефективним контролем цих держав або їх громадян, або будь-якою групою вищевказаних, які відповідають вимогам. Для всіх суб'єктів крім Підприємства план робіт затверджується у формі контракту.

Поняття «Ресурси», для цілей Конвенції, означає усі тверді, рідкі або газоподібні мінеральні ресурси, включаючи поліметалічні конкреції, *in situ* у Районі на морському дні або в його надрах. Ресурси, коли вони вилучені з Району, розглядаються як «корисні копалини».

Додаток III до Конвенції визначає основні умови пошуку, розвідки та розробки. Пізніше, такі умови були конкретизовані Міжнародним органом шляхом прийняття Правил пошуку.

Щодо зобов'язання суб'єкта (дослідника).

Потенційний дослідник надає письмові зобов'язання про те, що він буде дотримуватись Конвенції і відповідних норм, правил та процедур Міжнародного органу щодо співробітництва у здійсненні програм підготовки кадрів, згаданих у статтях 143 і 144 та захисту морського середовища, і погодиться на перевірку Міжнародним органом їх дотримання.

Дослідник повідомляє Міжнародний орган про приблизні межі району або районів, в яких буде здійснюватись пошук.

Пошук ведеться без будь-яких часових обмежень. Пошук не може здійснюватись в одному і тому ж районі більш ніж одним дослідником, тобто він не здійснюється в районі, охопленому затвердженим планом роботи з розвідки поліметалевих конкрецій, або в зарезервованому районі.

Пошук не дає досліднику жодних прав на ресурси, але в ході пошуку дослідник може вилучати розумну кількість корисних копалин для проб [3].

Після завершення пошуку, дослідник переходить до другого етапу – подання заявки на затвердження плану робіт із розвідки. Для підготовки заявки на затвердження плану робіт із розвідки дослідник повинен вжити заходів з оцінки потенційного екологічного впливу від діяльності із пошуку. Також, підготувати програми океанографічних і фонових екологічних досліджень відповідно до норм, правил і процедур Міжнародного органу.

Конвенцією і правилами пошуку передбачено підготовка заявки на затвердження плану робіт із розвідки, відповідно до положень Конвенції та відповідних норм, правил і процедур Міжнародного органу. Кожна заявка супроводжується посвідченням про поручительство, виданим державою. Кожна заявка повинна містити достатній обсяг конкретної інформації, що дозволить Раді Міжнародного органу визначити, чи відповідає заявник фінансовими і технічними можливостям для реалізації запропонованого плану роботи з розвідки і для виконання фінансових зобов'язань перед Міжнародним органом. У заявці на затвердження плану роботи з розвідки необхідно вказати цілий район, який не обов'язково є єдиним безперервним районом, але досить великим і має достатню ймовірну комерційну цінність, щоб дозволити ведення двох операцій з видобутку. Необхідно вказати координати, що розділяють район на дві частини однакової ймовірної комерційної цінності. Загальні вимоги до заявки, кваліфікаційні стандарти ймовірного дослідника зазначені у Правилах пошуку, прийнятими Міжнародним органом.

Серед них:

- вжиття заходів щодо сплати збору за розгляд заявки на затвердження плану робіт із розвідки (250 000 Дол. США);

- надання Міжнародному органу звітів про хід пошуку у 90-денний термін після закінчення кожного календарного року;

- надання Міжнародному органу загального опису обладнання та методів, які дослідник буде використовувати при здійсненні діяльності у Районі, а також іншої відповідної інформації, яка не має характеру власності, про характер такої технології і інформацію про те, де є така технологія. Ця інформація надається при поданні плану робіт.

Щодо співпраці господарюючих суб'єктів держав з Підприємством Міжнародного органу, необхідно відзначити наступне.

Відповідно до статті 170 Конвенції, Підприємство має в рамках міжнародної правосуб'єктності Міжнародного органу таку правоздатність, яка передбачається в Статуті. Підприємство діє відповідно до Конвенції та норм, правил і процедур Міжнародного органу, а також відповідно до загальної політики, що встановлюється Асамблеєю, та підпорядковується директивам і контролю Ради.

Відповідно до Статуту Підприємства, яке є додатком IV до Конвенції, Підприємство є органом Міжнародного органу, який безпосередньо здійснює діяльність у Районі, а також транспортування, переробку і збут корисних копалин, видобутих у Районі. Підприємство має Правління, Генерального директора і персонал, необхідний для здійснення його функцій.

Статтю 13 Статуту передбачено, що Підприємство володіє такою правоздатністю, яка необхідна для здійснення його функцій та досягнення його цілей, і, зокрема, здатністю укласти контракти, досягти спільних домовленостей чи інших домовленостей, включаючи угоди з державами та міжнародними організаціями.

Станом на сьогодні функції Підприємства виконує Секретаріат Міжнародного органу і буде виконувати до моменту коли Рада вирішить, що Підприємство має функціонувати незалежно від Секретаріату. Ці функції є, в першу чергу, вкрай скромними: вони включають моніторинг тенденцій і розвитку видобутку морського дна, оцінки наукових досліджень, пошуку даних і оцінки підходів до організації спільних підприємств.

Щодо обов'язків і зобов'язань держави, що поручається за фізичних або юридичних осіб, по відношенню до діяльності в Районі.

За проханням Ради Міжнародного органу Камера зі спорів щодо морського дна винесла консультативний висновок щодо об'єму обов'язків та зобов'язань держав, які поручаються за фізичних та юридичних осіб де серед іншого зазначено:

Щодо юридичних зобов'язань держав-учасниць Конвенції, пов'язаних із поручительством по відношенню до діяльності в Районі.

Зобов'язання забезпечувати дотримання контракторами, щодо яких надано поручительство, умов контракту та зобов'язань, передбачених у Конвенції та суміжні нормативних актах. Це зобов'язання, що відноситься до «належної обачності» [2]. Держава-поручитель зобов'язана докладати максимум можливих зусиль до забезпечення дотримання з боку контракторів, за яких воно поручилася. Зобов'язання «належної обачності» вимагає, щоб держава-поручитель в рамках своєї правової системи вживала відповідних заходів, які повинні складатися із законів, правил і адміністративних заходів. Застосовний стандарт вказує, що ці заходи повинні бути «в розумних межах прийнятними».

Безпосередні зобов'язання, які держави-поручителі повинні дотримуватися незалежно від свого зобов'язання забезпечувати певну поведінку з боку контракторів, за яких вони поручилися. Це:

- зобов'язання сприяти Органу при здійсненні відповідного контролю за діяльністю в Районі;
- зобов'язання застосовувати принцип обережності, згідно принципу 15 Ріо-де-Жанейрської декларації і передбачений в Правилах по конкреціях і Правилах по сульфідах; це зобов'язання належить також розглядати як складову частину зобов'язання держави-поручителя виявляти «належну обачність»;
- зобов'язання застосовувати «передову природоохоронну практику», передбачене в Правилах по сульфідах, але в рівній мірі застосовується і в контексті Правил по конкреціям;
- зобов'язання вживати заходів до забезпечення надання гарантій в разі винесення Органом надзвичайного розпорядження з метою захисту морського середовища;
- зобов'язання надавати можливість звернення за отриманням компенсацій.
- Зобов'язання забезпечувати дотримання контрактором, своїх зобов'язань щодо оцінки екологічного впливу, а також як загального зобов'язання для всіх держав-учасниць Конвенції.

Щодо обсягу відповідальності держав-учасниць за недотримання положень Конвенції.

Відповідальність держави-поручителів виникає при невиконанні ним своїх зобов'язань за Конвенцією та суміжними нормативними актами. Недотримання контрактором, щодо якого дано поручительство, своїх зобов'язань само по собі не породжує відповідальності держав-поручителів. Відповідальність виникає у двох випадках:

- невиконання своїх зобов'язань за Конвенцією;
- виникнення збитків (завдання шкоди).

Для цього необхідно встановити причинно-наслідковий зв'язок між таким недотриманням та шкодою. Така відповідальність виникає у випадку шкоди, спричиненою недотриманням своїх зобов'язань контрактором, за якого ця держава поручилася.

Держава-поручитель звільняється від відповідальності, якщо вона вжила «всі необхідні і належні заходи для забезпечення ефективного дотримання» контрактором, за якого вона поручилася, своїх зобов'язань.

Такого звільнення від відповідальності не відбувається при невиконанні державою-поручителем своїх безпосередніх зобов'язань. При наявності кількох поручителів останні несуть солідарну відповідальність, якщо тільки в Правилах Органу не передбачено інше. Відповідальність держави-поручителя визначається фактичним обсягом збитків. Якщо держава-поручитель виконала свої зобов'язання, то збитки, заподіяні контрактором, за якого вона поручилася, не породжує відповідальності держави. Якщо держава-поручитель не виконала своїх зобов'язань, але це не супроводжувалося

виникненням збитку, то наслідки такого протиправного діяння визначаються міжнародним звичаєвим правом.

При цьому Камера вважала за можливе розглянути питання про запровадження фонду для покриття збитків, які не покриваються Конвенцією.

Щодо необхідних та належних заходів, які держава-поручитель має вжити для виконання своїх зобов'язань.

Конвенція вимагає, щоб держава-поручитель в рамках своєї правової системи прийняла закони, правила та адміністративні заходи, які мають дві самостійних функції, а саме: забезпечувати дотримання контрактором своїх зобов'язань і звільняти державу-поручителя від відповідальності. Сфера застосування та обсяг цих законів, правил та адміністративних заходів залежать від правової системи держави-поручителя. Такі закони, правила та адміністративні заходи можуть включати створення механізмів забезпечення їх виконання, що передбачають активний нагляд за діяльністю контрактора, щодо якого дано поручительство, і координацію діяльності держави-поручителя з діяльністю Органу.

Держава-поручитель не володіє абсолютною свободою дій в тому, що стосується прийняття законів, правил і адміністративних заходів. Вона має діяти сумлінно, розглядаючи різні варіанти з позицій розумності, доречності і сприяння благу всього людства. Що стосується захисту морського середовища, то закони, правила і адміністративні заходи держави-поручителів не можуть бути менш суворими, ніж ті, які прийняті Органом, або менш ефективними, ніж міжнародні норми, правила і процедури.

Положення, які держава-поручитель може вважати необхідними включити в свої національні закони, можуть стосуватися, зокрема, фінансової життєздатності і технічних можливостей контракторів, за яких воно поручилося, умов видачі посвідчення про поручительство і санкцій за недотримання такими контракторами своїх зобов'язань.

Для цілей співробітництва з Міжнародним органом ймовірний дослідник може обирати будь яку організаційно-правову форму, що прямо передбачена Конвенцією (всього 8).

З метою початку пошуку ймовірний дослідник повинен вжити ряд запропонованих заходів, серед яких, зокрема: направлення підтвердження виконання своїх зобов'язань за Конвенцією та визначення району або районів для пошуку з урахуванням діючих обмежень. Після закінчення пошуку дослідник має право вживати заходи щодо затвердження плану робіт із розвідки.

Зважаючи на те, що функції Підприємства виконує Секретаріат Міжнародного органу співпраця з Підприємством можлива у напрямках, в межах цілей діяльності Підприємства. Додатково, важливо зауважити, що дослідники, які мають діючий контракт з Міжнародним органом мають переважне право на створення спільної діяльності з Підприємством.

Для отримання поручительства держави, контрактор має відповідати ряду міжнародних та національних вимог. Зважаючи на загальну геополітичну обстановку, окремою темою для дискусії є вибір національності суб'єкта господарювання. Сприятливі умови для ведення господарської діяльності в рамках держави є найголовнішим критерієм для відбору.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву 1982 года. – Нью-Йорк: ООН, 1984. – 370 с.
2. Консультационное заключение Камеры по спорам, касающимся морского дна, относительно обязанностей и обязательств государств, поручившихся за физических и юридических лиц применительно к деятельности в Районе, рассмотренное Юридической и технической комиссией и принятое Советом Международного органа по морскому дну от 04.03.2011 (ISBA/17/C/6-ISBA/17/LTC/5).
3. Правила поиска и разведки полиметаллических конкреций в Районе, принятые Советом Международного органа по морскому дну 13.07.2000 (ISBA/6/C/12).

Варес К. Л. К вопросу исследования ресурсов Международного района морского дна хозяйствующими субъектами государств / Украинский государственный университет финансов и международной торговли

Статья посвящена особенностям разработки ресурсов Международного района морского дна хозяйствующими субъектами государств в сотрудничестве с Международным органом по морскому дну. Этот вопрос анализируется на теоретическом уровне, учитывая обязанности и обязательства государств, которые поручаются за хозяйствующие субъекты.

Ключевые слова: Международный район морского дна, Предприятие, поиск, ресурсы, государство-поручитель, Международный орган по морскому дну.

Vares K. L. Concerning the question on research resources of International seabed area by the business entities of the states. / Ukrainian State University of Finance and International Trade.

The article highlighting the peculiarities of the resources exploitation of the International Seabed Area of business entities, in cooperation with the International Seabed Authority. This question is analyzed at a theoretical level, taking into account the duties and obligations of states, which are entrusted to entities.

Key words: *The international seabed area, Enterprise, search, resources, state-guarantor, the International Seabed Authority.*